

עירוי מקדירה שנמצא בה איסור

מקורות הדין

1. ספר התרומה הלכות איסור והיתר סימן לה

ואותן תולעים הנמצאים בשרביטי קוש"ט של פוי"ש או של פולין רגילות לבא שם בעודם מחוברין לארץ ואסור התולע ואם נתבשלו ואח"כ מצא התולע צריך ששים לבטל טעם התולע,

פי' רבינו יצחק בר רבי אשר הלוי אפילו אם יש ששים בין פולין אחרים ובין המים מכל מקום הכל אסור. לפי כשעירה המים רותחין מכלי ראשון מעל הקטנית שמצא בסוף הערוי שלא נשאר רק עד מעט מים בכלי באותו מעט מים שרביט שבתוכו תולעת ואסור כל מה שבתוך המים שאין ששים בתוך אותן מים מועטין עם הפולין כשרים שבמים אין בין הכל ששים לבטל שרביט האסור וגם אחרי כן נתערבו אותן מועטין שנשארו עם אותן שהיו למעלה מים ונאסרו משום שנגעו בעודן רותחין המותרין אל האסורין.

וכן הדין בבישול דגים קטנים הרבה ואחרי כן לאחר שעירה המים מצא דג קטן שמא אסורין כולן אע"פ שיש יותר מששים במים ובדגים אחרים לפי כשעירה המים מכלי ראשון שמא בסוף העירוי שלא היה רק מעט מים שם היה הדג טמא ואסר כל הדגים שבכלי לפי שנתערבו אחרי כן. ונאסרו המותרים בנגען אל האסורין בעודן רותחין אף ע"פ שזרק כבר לחוץ את הדג טמא כשמצאו אבל משום תערובת לא כיון שהכשרים הו' רובא.

ואין האסורים קרויין דבר שבמנין דנימא אפילו באלף לא בטיל וגם משום בריה לא בטלה אין לאוסרין דאין קרוי בריה אלא דבר שנאסר מחמת עצמו ולא מחמת אחרים (ולכן אם היה שיעור ביטול היו בטלים) הדג טמא כשמצאו השליכו לחוץ אלא אסורין מפני שנגעו חמין זה לזה.

וכן הדין בביצים שנתבשלו ואחר כך נמצא באחד דם או אפרוח כולם אסורין אע"פ שיש ששים בין שאר ביצים ומים לפי שבמעט מים שבסוף העירוי שמא היה הטמא ונאסרו כל אותן ביצים שבמים מועטים שאין בהם ששים ואחרי כן נתערבו עם העליונים שחוץ למים ונגעו זה לזה ונאסרו,

אלא החכם כך יעשה ימתין מלערות עד שיצטננו המים, או אם ירצה ישים מים צוננין במדה בכלי לצנן הרותחין, ואז כשעירה המים אחר כן אם היה תחלה ס' במי הבשול כולן הו' מותרין, ואם הוציא אותן מן המים רותחין בכף כל אחת ואחת לבדה הכף אסורה, מפני הביצה אסורה שהיתה עליה חוץ למים ואחר כך הוציאה באותה כף שאר הבצים ואסרין.

ברם נראה לי דמותרין כולן, כיון שיש רוב דגים חוץ למים אם כן האסורים שבתוך המים מועטין בטלים בהם, ואם משום שנגעו האסורין לכל השאר אין בכך כלום, דלקמן פרשתי דדבר שאינו אסור מחמת עצמו אלא מחמת אסור אינו אסר בנגיעה לדבר אחר אע"פ ששניהם חמין, אלא אם כן ישנם במים רותחין שניהם יחד אחרי כן שאז מוליכין המים את הבליעה של איסור בשאר חתיכות, ומהאי טעמא קליפה שנאסרה אינה אוסרת קליפה אחרת סמוך לה וכן לעולם. והמלח אין אוסר הבשר אע"פ שהמלח הבלוע מדם נותן טעם בבשר וראיה הבאתי שם בסימן נ"ב

ואי משום שהדג טמא עצמו מתגלגל ונוגע לאחרים בלא מים אין נוגע לרוב אם כן המיעוט שנגע כיון שאין מכירן בטלים ברוב דלא שייך בהו טעמא דבריה לא בטלה כיון שאין אסורין מחמת עצמן.

אמנם בביצים אינו כל כך דבר קל להתיר לפי שאינו רגילות לבשל כל כך ביצים ביחד שיתבטלו אותן שהם תוך המים מועטין שנאסרו ברוב ביצים שהם חוץ למים כאשר מתערבין יחד אחרי כן.

2. טור יורה דעה הלכות תערובות סימן קז

כתב בספר המצות דגים קטנים שנתבשלו ונמצא בהן דג טמא יש אוסרים אפי' מכירו וזורקו ויש ס' לבטלו לפי שכשמערה מים החמין לפעמים בסוף העירוי עם מעט מים ישאר הדג טמא עם כ' או עם ל' דגים ונאסרו וחוזרין המים ונוגעין לכל הדגים.

ויש מתירין מפני שאותם כ' או ל' שנשארים בטילין ברוב תערובות כי לא שייך לומר בריה לא בטלה אלא בבריה שנאסרה מחמת עצמה ולא שנאסר מחמת בליעת איסור אחר ואין חוזרין ואוסרין השאר שבמחבת אף על פי שנוגעין בהן המים לפי שאיסור הנבלע ואין איסורו מחמת עצמה אינו חוזר ונבלע ביבש כי אם על ידי בישול.

3. ספר מצוות גדול לאוין סימן קלב

שרביטי גוש"ש של פולים ושל פוי"ש שנתבשלו ונמצא תולע באחד מהם השרביט שנמצא בה התולע זורק לחוץ והשאר יש שאוסרין ואפילו על ידי ששים של היתר שיש במחבת, וכן דגים קטנים שנתבשלו ונמצא באחד מהם דג טמא הדג טמא זורק לחוץ, והשאר יש שאוסרין אפילו על ידי ששים (לשון סימני סה"ת לה) לפי שכשמערה המים חמין פעמים בסוף העירוי עם מעט מים ישנו לדג טמא עם עשרים דגים או שלשים ונאסרו וחוזרין ונוגעין חמין [המים] לכל שאר הדגים [ונאסרו]...

כתב מורי רבינו יהודה כי אף על פי כן לא היה מצריך רבינו יצחק להגעיל המחבת כי אמר בשביל ספק כזה אין לחוש שנשארו לבסוף אלא העמד המחבת בחזקת כשרות שהיתה מתחילה, ועוד היה רבינו שמשון [ר' שמואל] אומר טעם אחר להתיר שיש לנו לומר דאיסורה ברובה איתא כדאמרין בפרק התערובות (זבחים עד, א) גבי טבעת של עבודה זרה שנתערבה הילכך אין לתלות שבסוף העירוי עם מעט מים נשאר שם הדג הטמא:

מציאות המחלוקת

4. תורת החטאת כלל נ-נא דין א

א. כתב בשערי דורא [ס' נ] והסמ"ג [לאוין קלב] אם נתבשלו דגים רבים ונמצא אחר כך דג טמא בקערה אף על פי שיש ששים בקערה נגד הטמא יש מחלוקת ריב"א ורבינו ברוך אם יש לחוש שמא דג הטרפה נשאר עם המעט שבמחבת ויאסור אחר כך האחרים וכן בביצים שנמצא בהן אחד טריפה ודעת רבינו ברוך דאין לאסור מכל מקום כתב דיש להחמיר בביצים מטעם שכתב בשערי דורא לפי שאין רגילות לבשל כל כך ביחד שיתבטלו המעט שנאסרו ברוב היתר כמו שהאריכו הנ"ל בטעם האיסור

...ולענין הלכתא נראה לכתחלה כמו שכתבו ריב"א וראב"ה דכל ירא שמים יזהר כשמבשל דגים או ביצים שיצנן המים טרם יוצאים ואז לא יאסרו האחרים הנוגעים בו דהוה צונן עכ"ל אמנם בדיעבד יש להקל כדברי רבינו שמשון דכתב טעם להיתר דתלינן דאיסורא ברובא איתא

עומק ההאסרות בעירוי המים

8. מנחת יעקב כלל נ-א סעיף א

[א] ויאסור אחר כן האחרים. עיין בטור סי' ק"ז ובסמ"ג שם ובב"י משמע שחיישינן שמא אותן דגים עם מעט מים שבמחבת שנאסרו חוזרין ואוסרין כשמערין על הדגים שבקערה ואף על גב דקי"ל דאין העירוי אוסר יותר מכדי קליפה צ"ל דבאמת החשש הוא רק על הקליפה. וכן משמע בפרישה סי' ק"ז, ע"ש, (ולפי דעת מהרש"ל פג"ה סי' מ"ד בדבר גוש אפי' בכלי שני הוא מבשל אם היד סולדת בו לק"מ אך דעת הרב אינו כן וכמבואר לקמן כלל ס"א דין י"ג)

ועוד י"ל דאף דעירוי אינו מבליע רק כדי קליפה היינו דוקא בדבר צונן דאז תתאי גבר ואינו אוסר יותר מכדי קליפה כדין תתאי גבר כמ"ש הרב לקמן כלל פ"ה סוף דין א' אבל הכא שהדגים הם עדיין חם בכלי שני אז ע"י עירוי אוסר כולו וגדולה מזה כתב הרב לעיל כלל א' דין ג' לענין מליחה דהיינו דקצת רותח מחמת מליחה בקל מתבשל אפי' בכלי שני והשתא ניחא מ"ש הרב בסמוך בשם הג"ה ש"ד וא"כ הרוטב מוליך אח"כ הטעם וכו' ואין שם ששים ואף דאין כאן רק עירוי אלא דדעתו כמ"ש ובחנם השיג ומתמיה עליו הש"כ בסי' ק"ז ס"ק א', ע"ש:

9. ים של שלמה מסכת חולין פרק ז סימן מד

ואין להקשות סוף סוף כשעירה לפעמים הרוטב בתחילה עם הדגים לתוך הקערה, ואח"כ חוזר ומערה כל השאר, וא"כ למה אינו אוסרים אותה שבקערה, שהרי יש מים בקערה, משום דאזכרה המים הם בכלי שני, ואין מפליט איסור הנבלע. אפילו אותו מעט מים שנשאר בקדירה, ושוב מערה אותה אל הקערה, ג"כ אין בה כח להפליט ולהבליע אח"כ בדגים שבתוך הקערה, וגם א"ל שאזכרה מעט מים גופא הנאסר בסוף העירוי יאסר הדגים שבקערה, לפי שבטל בקערה בס', וכ"ש לפי דעת ראב"ן, דס"ל דלא אמרינן גבי רוטב שתעשה נבילה, להצטרך ס' כנגדה, אלא לפי איסור הבלוע, מכ"ש דאיכא ס' ויותר מס' נגד האיסור.

10. פלתי סימן קז ס"ק א

נראה כי הרוטב המעורה מאילפס לקערה, אינו עובר בכל דגים [של] הקערה בפני עצמו, רק תחילה בא על שורה העליונה המונחת בראש הקערה, ואחר כך שב ויורד על דגים שלמטה הימנו. וא"כ לא נאסרו דהוי נפסק הקלות, רק שורה העליונה נאסר ונתערב, ואלו הואיל ולא נאסרו רק מכת עירוי, אין אוסרים תערובתן, כדקיימ"ל (רמ"א סי' צ"א ס"ד) דבר הנאסר כדי קליפה מחמת עירוי ונתערב אין אוסר תערובתו הן בלח הן ביבש

11. ערוך השולחן יורה דעה סימן קז סעיף ד

ולענ"ד נראה דאין כאן עירוי האוסר כדי קליפה שהרי העירוי נופל להמים שבקערה שהם בכלי שני ומצננים את העירוי ואין לומר שמא בא העירוי מקודם אל הדגים ולא אל המים שבקערה אין סברא כלל לומר כן חזא דהוה ספק ספיקא ספק שמא לא היה הדג טמא בסוף ואת"ל שהיה שמא פגע העירוי בהמים תחלה

ואין לומר דעכ"פ המים יאסרו בכדי קליפה י"ל דקליפה בדבר לח לא שייך ובטלה הקליפה בס' כמ"ש בסי' צ"א ועוד דבדואי פגעו המים במים מקודם שהרי טבע הדגים ליפול בשולי הקערה והמים עליהם

ויש להתיר אף בביצים מאחר שמצינו מהרא"י כתב בהג"ה שערי דורא [סי' נא אות ב] הכי נהוג דמטעם חששות אלו אין לאסור עכ"ל והיינו כדברי רבינו שמשון שכתב האי טעמא כמו שכתב הסמ"ג בשמו ולפי זה בכל ענין שרי דלא מחזקינן איסורא דלמא נשאר לבסוף בלא ששים

ואף על גב דבהג"ה שערי דורא [שם אות א] כתב ואף לדברי המתירין דוקא כשעירה המים (שנאסרו, למקום אחר) קודם שעירה הדגים האחרונים הנשארים במחבת אבל אם נשאר מים או רוטב עם מעט דגים לבסוף ועירה אותן לקערה הכל אסור דעירוי ככלי ראשון. ואם כן הרוטב מוליך אחר כך הטעם מחתיכה לחתיכה ואין שם ששים נגד מה שנאסר תחלה.

והמחבת בכל ענין כשרה דמוקמינן המחבת בחזקת כשרות היינו דוקא לסברת רבינו ברוך דמתיר בדגים מטעם דאין האיסור יוצא מחתיכה לחתיכה אבל לדברי הר"ש הכל שרי וכן נראה לי וכן משמע מדברי בית יוסף בשלחן ערוך [סי' קז, סעי' א] דלא כתב דאסור

האם מדובר באיסור דרבנן

5. המשך תורת הטאת

ועוד דמאחר דיש להסתפק בדבר אולינן לקולא כ' דלא גרע מאילו נסתפק לן אם נשפך הרוטב וכמו שיתבאר לקמן סימן פ"ה דכל שיש שם לבטלו במינו ברוב לא הוי אלא ספיקא דרבנן ואולינן לקולא,

² ועוד דהא כתב ביורה דעה סימן קי"א דכל הנכנס בספק ועתיד להתערב ביחד מצטרף לבטל האיסור כל שכן בכהאי גוונא

³ ותו דהא קיימא לן דאם נתוסף ההיתר קודם שנודע התערבות מהני לבטל האיסור כמו שיתבאר לקמן סימן פ"ה ואם כן אף אם היינו חוששינן שנשאר באחרונה ונאסר חזר להיתרו אחר כך

אמנם באיסור והיתר הארוך כלל כ"ז [דין ט] פסק כרבינו ברוך ומה שנראה לי כתבתי וכל זה לא מיירי אלא כשעירין מעט מעט מן המחבת אבל אם עירה הכל בפעם אחת מותר בכל ענין וליכא למיחש למידי והכי נהוג:

6. שולחן ערוך יורה דעה הלכות בהמה וחיה טהורה סימן פג סעיף ה

ציר דגים טמאים, אינו אלא מדרבנן. לפיכך מותר לקנות מהעובד גלולים דגים מלוחים, טהורים, אף על פי שמונחים עם הטמאים בכלי אחד, שמא לא נמלחו יחד.

7. שולחן ערוך יורה דעה הלכות בהמה וחיה טהורה סימן פו סעיף ח

ביצת עוף טמא שהתחיל העוף להתרקם בה, לוקים עליה משום שרץ העוף (ויקרא יא, כ, כג). וביצת עוף טהור שהתחיל העוף להתרקם בה, ואכלה, מכין אותו מכת מרדות.